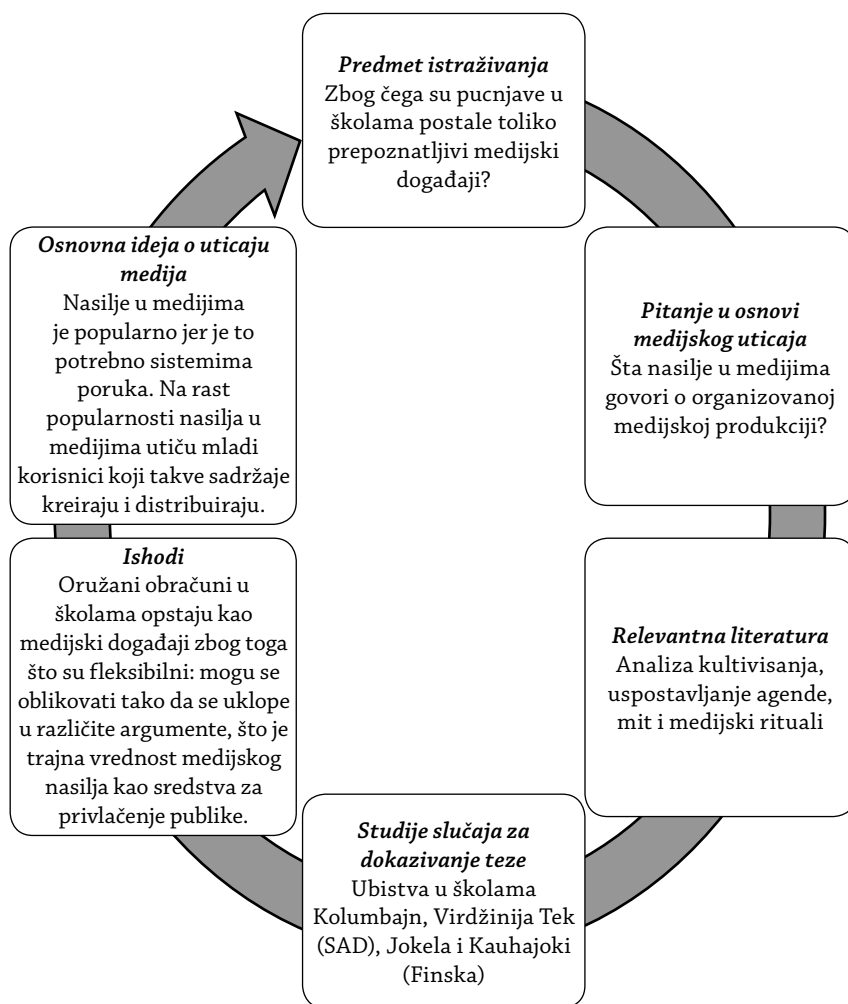

Razumevanje nasilja u medijima: oružani napadi u školama, reportaže i uokvirivanje društvene stvarnosti

6

Još od 1999. godine, rasprave o nasilju u medijima i njegovom uticaju neretko se vode oko ubilačkih pohoda u školama. Ti tragični događaji postali su toliko uobičajeni da se moramo upitati zbog čega je globalna publika izložena tolikom nasilju. Drugim rečima, pre nego što se zabrinemo zbog uticaja tog nasilja na publiku, posebno mladu, važno je da se zapitamo zbog čega se ono uopšte prikazuje. Jedna od najbitnijih prekretnica u istraživanju medija nastala je kad su naučnici definisali nasilje u medijima kao priču koja se ponavlja. Kao priča, nasilje je zgodno zbog toga što predstavlja fleksibilno sredstvo kojim se može saopštiti mnoštvo ideja i zaključaka o prirodi sveta i sigurno je da će privući pažnju, a i profit od te pažnje (Gerbner, 1998). U skladu s tom tradicijom, istraživanje o pucnjavi u školama naglašava važno zapažanje: bitnije je objasniti zbog čega je nasilje u medijima važno nego to da li nasilni medijski sadržaj podstiče na oponašanje.

Mada je pucnjava u školama relativno nova pojava, njena uloga u svojstvu medijskog događaja može se objasniti naučnim teorijama koje su u opticaju još od šezdesetih godina. U ovom poglavlju ćemo videti kako značajnije teorije proistekle iz kvantitativnog i kvalitativnog istraživanja medija objašnjavaju zašto je pucnjava u školi postala uobičajeni deo medijskog pejzaža i kako ta poznatost može da utiče na naše razumevanje sveta u kojem živimo. Pucnjave u školi navode i na teška pitanja o tome šta znači živeti u medijatizovanom svetu, u kojem su medijskim organizacijama potrebni uvežbani narativi, dok su medijskim korisnicima potrebni isto tako uvežbani medijski „rituali“ da bi organizovali svakodnevni život. Na kraju poglavlja ćemo moći da objasnimo zašto je medijsko nasilje popularno i korisno za medijsku industriju i korisnike. Zapažanje da nasilje u medijima motiviše profit nije naročito originalno, ali ćemo posle ovog poglavlja moći da napravimo korak dalje i objasnimo kako to nasilje može da utiče na zaposlene u medijima, te da vidimo kako korisnici medija *učestvuju* u komercijalizaciji nasilja.

Nasilje u medijima: uopšte nije reč o nasilju

Počnimo od reportaže o školskom nasilju za koje verovatno niste čuli jer se nije ni dogodilo. Pretražujući internet u Montrealu 2009. godine, Dž. P. Nojfeld, 21-godišnji student iz Kanade, naišao je na objavu na

veb-sajtu koju je, navodno, postavio neki tinejdžer iz engleskog grada Norfolka. Dečak je tvrdio da će zapaliti svoju školu. Pročitavši pažljivo, Nojfield je zaključio da je pretnja ozbiljna. Iako je znao da na internetu sve vrvi od jalovih pretnji, nešto u tonu objave ga je uverilo da je istinita. Potražio je broj telefona norfolške policije i pozvao. „Dobar dan, zovem iz Kanade. Jedan dečko se sprema da zapali školu.“ (CBC News Canada, 2009). Policija mu je poverovala i kad je stigla u školu Etlborou nadomak Noriča, pronašla je 16-godišnjeg momka s nožem, šibicama i zapaljivom tečnošću.

Nojfield se nije uklapao u sliku mladih korisnika interneta o kojima se obično piše u reportažama o digitalnim medijima i školskom nasilju. Nije bio usamljenik rešen da uništi sve oko sebe i koristio je mrežne resurse da bi *pomogao* drugima. To što se našao pored zloglasnih masovnih ubica poput Erika Harisa, Dilana Klebolda, Čo-Sunga Huija i Peke Erika Auvinena, ukazuje na to da pucnjava u školama navodi na mnoštvo pitanja o načinu na koji mladi koriste medije da bi se povezali sa svetom i ulozili medijskih reportaža u oblikovanju našeg razumevanja prirode sveta.

Uokvirivanje medijskog nasilja

U drugom poglavlju utvrdili smo da su istraživanja o nasilju u medijima makar pokazala koliko je teško postaviti „medijski uticaj“ kao koncept za istraživanje. U svakom slučaju, reakcije mladih na nasilje u medijima dosta govore o vezi medija i društvene imaginacije. Pucnjava u školama je, u tom pogledu, vredna pažnje jer ilustruje kako medijsko nasilje konstruiše slike stvarnosti koje utiču na uverenja publike u vezi sa društvom u kojem živi. Pored zapažanja bihejviorista, pomenutih u prvom i drugom poglavlju, pucnjava u školi daje mnogo različitih razloga za zabrinutost zbog medijskog nasilja. Ti novi razlozi definišu medijsko nasilje kao narativ koji snažno utiče na naše razumevanje društvene stvarnosti.

Pre 11. septembra, masakr u srednjoj školi Kolumbajn, gde su tinejdžeri Erik Haris i Dilan Klebold sofisticiranim oružjem ubili dvanaestoro i ranili dvadesetoro ljudi, bio je događaj o kojem se u čitavoj isto-

riji medija najviše pričalo i pisalo (Altheide, 2009; Muschert, 2009). Izveštavanje o ubilačkom pohodu Erika Harisa i Dilana Klebolda bilo je toliko intenzivno da je njihov zločin postao referentna tačka u odnosu na koju će se ubuduće davati sud o svim drugim sličnim nedelima. Zato su studije oružanih napada u školama kao medijskih događaja bitno doprinele boljem razumevanju moći medijskog uokvirivanja, pri čemu „uokvirivanje“ (*framing*) podrazumeva proces u kojem mediji daju aktivnu obradu stvarnosti, predstavljajući publici zbivanja u svetu kao događaje koji nekako sažimaju sva suštinski važna društvena pitanja (Carragee and Roefs, 2004). Uokvirivanje podstiče stvaranje određenih obrazaca emotivnih reakcija publike i korisnika, a te reakcije imaju političke posledice. Nasilje je uvek bilo važno sredstvo uokvirivanja jer obavezno privlači pažnju publike. Stoga su i studije o pucnjavi u školama postavile važnu tezu u okviru kritičkog istraživanja medija: da medijsko nasilje ima ideološke efekte jer neguje uverenja i očekivanja u vezi s istinskom prirodom sveta (Gerbner et al., 1980). Osim toga, istraživanje o pucnjavi u školama potvrđuje mišljenje da medijskog nasilja ima sve više zbog njegove komercijalne vrednosti.

Teza da je medijsko nasilje u porastu zbog toga što predstavlja pouzdan izvor zarade u izvesnoj meri obuzdava optužbe da dominacija nasilja u medijima utiče na ukus mlade publike. Medijsko nasilje nije toliko zastupljeno zbog toga što ga mladi vole, koliko god oni naoko uživali u kreiranju, distribuiranju i slavljenju jezivih slika. Oni vole da kreiraju, distribuiraju i slave jezive slike jer su im te jezive slike nadohvat ruke. A one su im nadohvat ruke jer odgovaraju potrebama komercijalno organizovane medijske industrije. Pucnjava u školama je postala poseban žanr iz više društvenih i ekonomskih razloga, utemeljenih na raznim postupcima uokvirivanja. Kritičke studije medija te postupke opisuju kao kultivisanje, uspostavljanje agende i mit. Tema oružanih napada u školama posebno je važna za istraživanje medija zato što pokazuje koliko se malo uloga nasilja u medijskim sistemima poruka menja kad se publika uključi u procese uokvirivanja. U ovom poglavlju ćemo se baviti svim tim temama i to:

- predstavljajući rad Džordža Gerbnera, analitičara kultivisanja, koji je objasnio zbog čega nam nasilje u medijima mnogo govori o funkcionisanju medijske industrije;

- dokazujući da rasprave o ulozi medija u školskim pucnjavama ukazuju na to da razmišljanje o uticajima medija na društvo ustupa mesto razmatranju uloge medija u *medijskim društvima*;
- pokazujući, pomoću rada Glena Mašerta, da su pucnjave u školama medijski događaji koji ilustruju uticaj medija na društvenu stvarnost tako što tu stvarnost definišu;
- pojašnjavajući da medijsko uokvirivanje utiče na to kako će se istiniti događaji pamtiti, ali i na to kako će kasniji događaji biti shvaćeni; zato se način na koji masovne ubice koriste društvene medije dovodi u vezu sa uokvirivanjem;
- proučavajući zaključke do kojih su došle novije finske studije školskih pucnjava kao medijskih rituala u kojima mladi korisnici medija recikliraju nasilne medijske narative.

Nasilje u medijima i sistemi poruka

S jedne strane, medijsko nasilje važna je tema za naučni rad zbog toga što predstavlja neiscrpan izvor zastrašivanja javnosti. Studija o rep muzici ukazala je na situacije kad mladi koriste medijsko nasilje da bi pojačali vlastitu agresivnost, mada su, u tom konkretnom slučaju, „oni koji trpe uticaj“ svesno manipulirali tim „uticajima“. Tema repa je dobar primer za uticaje jer kad izvođači poput sastava Insejn Klaun Posi (ICP) tvrde da pišu pesme u skladu s onim što se prodaje, zapravo ukazuju na istoriju misli o tome zbog čega ima toliko nasilja u medijima. Gerbner, koji se proslavio studijom o uticaju televizijskog nasilja na političke stavove publike,¹ čitavih pet decenija svog života proveo je objašnjavajući zašto je Vajolent Džej u pravu: medijsko nasilje je dominantno jer odgovara potrebama *sistema poruka* (1998).

Koncept „sistema poruka“ podrazumeva da medijski sadržaj odražava glavne ekonomske prioritete medijske industrije a ne kreativnu viziju pisaca i producenata, odnosno maštarije mladih ubica. Gerbner

---

¹ Za više informacija, v. Gerbner, 1969, 1998; Gerbner et al., 1980; Shanahan and Morgan, 1999; Ruddock, 2001, 2011, 2012; Gross, 2009.

je smatrao da je medijsko nasilje simptom štete po društvo koja nastaje kad pričanje priča, to jest ono što su zajednice nekada činile za sebe, postane predmet masovne industrijske proizvodnje. Priče iz masovne produkcije pričaju se radi zarade, a ne iz zadovoljstva ili radi obrazovanja. Da ironija bude veća, to znači da su masovno proizvedene priče o nasilju *zaista* dale sasvim jasne pouke o svetu jer su sve priče imale istu strukturu. Udruženim dejstvom, priče o nasilju naučile su publiku da se reći treba plašiti. Međutim, ta poruka bila je nusproizvod ekonomskih ciljeva koje nameće tržište (Gerbner, 1998).

Politika nasilja u medijima

Ako razmišljamo o nasilju u smislu sistema poruka, moramo povezati „stare“ brige zbog uticaja filma i televizije s „novim“ pitanjima o ulozi digitalnih medija na savremene kulture nasilja, kao što je pucnjava u školama. Premda je pretežno pisao o televiziji, Gerbnera je prvenstveno zanimala društvena proizvodnja i distribucija poruka. Televizija je bila bitna kao najmoćniji sistem poruka koji je svet ikad video. Televizija je uspela da uobičajenu ljudsku sposobnost za pripovedanje saobrazi narativnoj liniji produkcije. Jedini cilj joj je bio da privuče što širu publiku i da ostvari što veći prihod od oglašavanja. Najlakši put do ostvarenja tog cilja bio je ponavljanje standardnih priča koje su već privukle gledaoce, a nasilje se uklapa u taj opis. Posmatrajući televizijske sadržaje u više žanrova, Gerbner i njegove kolege s Univerziteta u Pensilvaniji zaključili su da taj medij uporno priča jednu te istu priču, i to najčešće preko nasilja (Gerbner et al., 1980). Nasilje je bilo učestala i generička pojava u emisijama jer je televizija, kao komercijalni medij, mogla računati na to da će tako privući mase.

Ali, iako su motivi za nasilje ekonomske prirode, posledice su političke. Po Gerbnerovom mišljenju, sama količina nasilja na televiziji prenosi je jednu jedinu poruku: svet je „zastrašujuće mesto“. Osnovni efekat te poruke bio je strah (Gerbner et al., 1980). Zbog nasilja na televiziji, ljudi misle da je društvo opasnije nego što *zaista* jeste. Taj strah je, opet, uticao na društvenu angažovanost građana jer oni koji mnogo gledaju

televiziju nisu skloni da veruju drugima. Posredno je uticao i na javnu politiku zbog toga što su ljudi, izloženi nasilju u medijima, bili otvoreniji za programe političkih kandidata koji su se zalagali za kažnjavanje zločinaca. Takav način razmišljanja važi i za pucnjavu u školama. Tako, na primer, analitičari smatraju da se ovakvo opažanje može povezati s kaznenim „reformskim merama“ kojima je ponovo uvedeno fizičko kažnjavanje – primoravanje na zahtevne fizičke vežbe, prinudni rad u lancima i prebijanje – kao razuman način obračuna s mladim prestupnicima (Hogeveen, 2007). U manje formalnom smislu, događaji kao što je oružani napad u školi Kolumbajn 1999. godine, za koje su mnogi krivili aspekte gotske potkulture mladih, doveli su do visokog stepena podozrenja prema mladima koji su usvojili taj stil (Consalvo, 2003).

Samim tim, pucnjave u školama pokazuju da Gerbnerova zapažanja o nasilju u medijima mogu da se primene na društva s razvijenim digitalnim medijima. Društveni mediji, u kojima mladi korisnici kreiraju i distribuiraju slike i priče, povezuju „stare“ načine poimanja nasilja s „novom“ praksom u medijima u kojima glavnu reč vode sami korisnici. Medijski stručnjaci i korisnici medija učestvuju u školskim pucnjavama kao medijskim događajima iz više razloga: zbog zarade, priznanja i prilike za povezivanje sa zajednicama. Međutim, bez obzira na motivaciju, dosledna privlačnost nasilja, između ostalog, potvrđuje da umnožavanje relevantnih praksi koje uvode društveni mediji ne podrazumeva nužno i umnožavanje značenja. Odakle god dolazilo, medijsko nasilje uvek je roba koja se nudi u zamenu za pažnju, a to značenje ima prvenstvo u odnosu na sva druga.

Upravo sposobnost sistema poruka da garantuju da će publika uvek pratiti nasilje u medijima (bez obzira na to da li *poruke* šalju prekaljeni novinari, iskusne sineaste, kalifornijski studiji, rok zvezde ili tinejdžeri koji ne izlaze iz svoje sobe) objašnjava zbog čega su pucnjave u školama tragično oprobana medijska praksa i zašto predstavljaju odraz opšte dinamike u medijskim društvima. Pucnjave u školama tiču se ekonomije i tehničkih kapaciteta za javno pripovedanje a ne ubilačkih poriva ogorčenih mladića s digitalnim kamerama ili našeg apetita za posmatranje njihovih dela. Studije pucnjave u školama pokazuju da te „ekonomije i kapaciteti“ stvaraju profit i kulturni kapital dajući instrumente za proizvodnju medijskog sadržaja, a zatim podstičući proizvodnju određenih značenja u nizu dostupnih alternativa. Značenja se zatvaraju raznim

sredstvima „uokvirivanja“ koja se mogu analizirati i kvantitativno i kvalitativno. Novije studije pucnjave u školama koriste koncepte uspostavljanja agende i mita da bi pokazale moć medija da zadobiju poverenje javnosti kao verodostojni izvori koji određuju šta je važno u svetu. Mediji imaju moć da naglase, ponavljaju i tumače. Oružani napadi u školama neretko nam se prikazuju kao uobičajene pojave koje zapravo predstavljaju niz koherentnih opasnosti po društveni poredak. Činjenica da to liči na prostu istinu jeste dokaz sposobnosti medija da nas primoraju da posmatramo različite događaje kao varijacije iste teme jer ih medijska industrija, korisnici medija i publika na taj način predstavljaju i *tumače*.

Od medijskog do školskog nasilja

Da rezimiramo: nasilje u medijima je popularno jer predstavlja sredstvo koje medijska industrija koristi da bi imala monopol na tumačenje događaja u javnosti. Društva su se uvek zabavljala nasilnim dramama, ali su televizija i film XX veka postali uticajni upravo zbog toga što su tu tradiciju koristili za ostvarivanje političkih i ekonomskih ciljeva, i to uz pristanak javnosti (Gerbner, 1998). Televizijsku eru odlikuje izrazita homogenizacija javnog pripovedanja: publika neprekidno sluša istu priču, u kojoj isti ljudi izvršavaju ista dela, iz istih razloga i s istim ciljem. Sve emisije u udarnim televizijskim terminima tokom sedamdesetih godina govorile su o tome kako sredovečni belci iz srednje klase bezbedno pregovaraju o nasilnom, urbanom svetu koji nasrće na stare, žene i druge rase (Gerbner et al., 1980). Medijsko izveštavanje o masovnim ubistvima u školama sledi sličnu generičku liniju: nezavisno od mesta, vremena i konkretnih motiva, uvek gledamo reportaže o mladićima koji ubijaju svoje drugove iz škole, zatim sebe i ostavljaju posthumne medijske poruke u kojima tvrde da su morali pribeći nasilju jer nisu imali izbora. Kad posmatramo pucnjave u školama, uočljivo je da ljudi poput Peke-Erika Auvinena, koji je 2009. godine ubio dvanaestoro ljudi u finskom gradu Jokeli, svesno ponavljaju narative koji su pratili prethodna masovna ubistva. Takva dela takođe ukazuju na šire uticaje sistema

poruka, a posebno na uverenje da društveni događaji nisu zaista društveni dok se ne pojave u medijima. Istog su uverenja i *očevici* pucnjave u školama. To najbolje ilustruje činjenica da su čak i oni koji su preživeli masakr u Kolumbiju 1999. godine – koji je, po naučnicima, postao model prema kome će se meriti svi potonji događaji – koristili medije kao terapeutsko sredstvo za obradu svog iskustva i u tom procesu bili izloženi neugodnim pitanjima o tome šta znači profitirati od patnje.

Dakle, oružani napadi u školama pokazatelji su opšteg uticaja medija iz sledećih razloga:

1. Školski masakri skrenuli su pažnju s uticaja, shvaćenog u kontekstu medija i društva, na politički uticaj, onako kako ga shvataju *medijska društva*.
2. Pomoću uspostavljanja agende i mita objašnjavalo se zbog čega pucnjave u školama odgovaraju potrebama sistema poruka i političkim interesima kojima proizvodnja straha ide naruku.
3. Istraživanje sprovedeno u Finskoj pokazuje da se pitanja o medijskom nasilju i dalje tiču profita i metoda za privlačenje publike u različitim istorijskim, nacionalnim i ekonomskim uslovima, ali, što je najvažnije, sam proces uokvirivanja uglavnom vode mladi korisnici medija.

Prema tome, ta tema uopšteno pokazuje kako se ideje i metodi iz ere masovnih medija mogu primeniti i na digitalne medije kad se govori o tome zbog čega je nasilje endemska pojava na filmu i televiziji. Iz toga proizlazi fascinantno pitanje za istraživanje, koje se može preneti i na druge teme: Kako umnožavanje instrumenata medijske produkcije može da dovede do sužavanja ideja koje se predstavljaju javnosti? Drugim rečima, masakri u školama zapravo su studije slučaja u kojima se pitanja nasilja u medijima preusmeravaju na opštija pitanja razumevanja prirode medijskog uticaja na medijalizovana društva.

Virdžinija Tek: život u medijizovanom društvu

Kad su Erik Klebold i Dylan Haris 1999. godine u srednjoj školi Kolumbajnu u Koloradu ubili dvanaestoro i ranili dvadesetoro ljudi, pokrenuli su seriju medijskih obrada događaja u kojima će, od tada, mladići uvek biti predstavljani kao simboli svega od čega publika treba da zazire u svetu u kojem strahote mogu da se dogode bilo gde (Altheide, 2009). Međutim, ubistva u tehničkoj školi u Virdžiniji 2007. godine razjasnila su zbog čega pucnjave u školama odražavaju stav medijizovanog društva prema nasilju i uticaju, dovodeći do javnih rasprava o *sistematskom* učešću medija u proizvodnji straha. Prilikom razgovora o tim ubistvima, od početka je bilo jasno da medijske kompanije ne mogu samo da izveštavaju o događajima jer su ujedno i njihovi učesnici.

Šesnaestog aprila 2007. godine, učenik tehničke škole u Virdžiniji Čo Sung-Hui ubio je trideset dvoje školskih drugova. Dva dana kasnije, NBC je emitovao delove „multimedijskog manifesta“ koji je Čo toj mreži poslao poštom (NBC News, 2007). Reč je o jezivom svedočanstvu koje je ubica snimio i poslao *za vreme* ubilačkog pohoda. Voditelj Brajan Vilijems bio je vidno zabrinut zbog etičke dileme da li će prikazivanje Čoovog snimka nadahnuti eventualne imitatore. S druge strane, bilo je i dubljih pitanja. Čoova briga o tome kako će javnost doživeti njegova dela i smrt pokazala je da korisnici medija razmišljaju o medijskom predstavljanju. Pre više godina, Gerbner je tvrdio da je televizija naklonjena nasilju kao pouzdanom sredstvu za privlačenje pažnje publike. Čo je dokazao da to više nije tema kojom se bave samo medijski stručnjaci.

Zbog toga su događaji u Virdžinija Teku naglasili važnost uticaja uokvirivanja u smislu medijskih društava, a ne medija i društava. Čoovo planiranje dovelo je u pitanje tradicionalnu privilegiju informativnih programa da optužuju druge žanrove da podstiču na nasilje. U studiji o tome kako su mediji krivicu za napad u Kolumbajnu prebacivali na druge, Erika Šarer i njeni saradnici (Scharrer et al., 2003) zaključili su da su se novinari distancirali od popularne kulture okrivljujući za masakr Merilina Mensona, nemački smrt-metal, video-igre kao što je *Doom* i filmove poput *Matriksa* i *Košarkaških dnevnika*. Nasuprot tome, Vilijemova nedoumica u vezi s tim šta treba učiniti s Čoovim snimkom pokazala je da je reč o lažnoj dihotomiji. Mogućnost da je Čo delimično bio pod-

staknut željom da se obrati naciji posredstvom informativnog programa pokazala je da je tu uglavnom reč o žudnji za javnim nastupom. Ukoliko su mediji na bilo koji način bili „uzrok“ tih događaja, sasvim je moguće da ih je izazvao utisak da je u društvima zasićenim medijima obraćanje svetu pomoću međunarodnih medija ostvarljiv cilj.

Iz toga sledi da ne možemo razumeti zbog čega su pucnjave u školama bitne kao medijski događaji, a to nesumnjivo jeste slučaj, ako ne razmotrimo kako medijsko nasilje *uopšte*, pa i nasilje koje prenose vesti, neguje niz uverenja i očekivanja o tome kako publika doživljava svoje okruženje. Postoje dokazi da nasilje u medijima utiče na očekivanja o tome kako svet funkcioniše čak i ako publika, u suštini, zna da stvarnost nije ono što vidi na ekranu. To je dokazao i Gerbner, čije istraživanje pokazuje da su kriminalističke serije i filmovi uticale na očekivanja televizijskih gledalaca od stvarnih intervencija policajaca, advokata i sličnih, premda smo svesni toga da je reč o fikciji (Gross, 2009). Zapravo, i medijska fikcija i dokumentarni program predstavljaju nasilje na isti način, uobličavajući shvatanje građana o društvenom značenju nasilja, na osnovu kojeg publika tumači nove incidente, bilo u medijima ili u društvu. Stvarnost i fikcija pokreću ideološke procese kojima se konkretna tumačenja nasilja pretvaraju u činjenice prostim ponavljanjem i u kojima i informativne emisije i televizijska fikcija pričaju osnovnu priču o izvršiocima nasilja, njihovim žrtvama i posledicama svega toga po društvo i upravljanje njime (v. Gerbner, 1998; Shanahan and Morgan, 1999; Shanahan et al., 2012). To bi mogao da potvrdi i Merilin Menson, koji je morao da se pomiri s tim da će njegova karijera večitosti biti povezana s Kolumbajnom jer se on, Haris i Klebold u popularnoj kulturi uporno prikazuju zajedno. U jednom intervjuu iz 2005. godine, pevač je priznao da je Kolumbajn deo njegovog javnog imidža i da mu je jedino preostalo da se tome prilagodi. „Nakon Kolumbajna, postalo je očigledno da sam više deo kulture koju kritikujem nego što sam mislio“ (Interview, 2005). Sve i ako medijsko izveštavanje o oružanim napadima u školama dovodi do pogrešnog tumačenja stvarnosti, to tumačenje postaje stvarno jer usmerava misli i dela. Mada su izgledi da će nam presuditi neki naoružani tinejdžer veoma slabi, opasnost da će čovek postati žrtva izazvanog straha ili, pak, žrtva onih koji strahuju sasvim je realna. Čak i ako je netačno da je dramatično školsko nasilje u porastu, to je postalo „istina“ utoliko što mnogi smatraju da je tako,

što je dovelo i do konkretnih posledica, kao što je formulisanje novih školskih politika (Muschert and Peguero, 2010).

Iz školskog masakra u Virdžiniji proisteklo je sledeće pitanje: kako korisnici medija učestvuju u procesu kultivisanja, u kojem nasilje u medijima utiče na uverenja o društvenoj stvarnosti? Da bismo na to odgovorili, prvo treba da razmotrimo kako medijska praksa pripisuje konkretna značenja pucnjavi u školama i kakav je njihov uticaj, a da onda pronađemo ideje i metode kojima se taj proces može opisati. U studijama školskih pucnjava tom problemu se pristupalo primenom koncepata uspostavljanja agende i mita na širi koncept „uokvirivanja“.

Masakr u školama i medijsko uokvirivanje

U studijama u kojima su upotrebljeni koncepti uspostavljanja agende i mita, oružani napadi u školama definišu se kao *nasilni medijski događaji koji iskazuju vrednosti i prakse koje stoje u osnovi organizovanih sistema poruka*. Medijalizovani napadi u školama utiču na stvarnost tako što kreiraju politizovane narative koji se pretvaraju u scenarije za konkretne događaje. Ti narativi su rezultat procesa uokvirivanja. Argument da moć medija počiva na „uokvirivanju“ (engl. *framing* - popularizaciji određenih tumačenja stvarnosti na uštrb mnoštva alternativnih tumačenja) stoji u osnovi studija medija i komunikacija. Njime su obuhvaćeni i pristupi masovnih komunikacija, kao što je uspostavljanje agende (McCombs and Shaw, 1972), i kvalitativni metodi, poput semiotičkih studija medijskih mitova (Barthes, 1993, 1977). Uokvirivanje podrazumeva proces u kojem poruke daju sporedna značenja stvarnim događajima i to toliko snažno i često da politički argumenti postaju opšteprihvaćeni. Uokvirivanje se javlja u više oblika, kao što su objasnili Karadžić i Refs:

Istraživanjem uokvirivanja proučava se kako politički akteri podržavaju određene frejmove, kako novinari koriste te okvire za pripremu reportaža, kako te reportaže ospoljavaju date okvire, odnosno kako ih publika tumači (Carragee and Roefs, 2004: 215).

Pomoću uokvirivanja, sistemi poruka pristupaju efikasnoj obradi stvarnosti za potrebe publike. U informativnom programu, novinari koriste frejmove kao formule za pisanje vesti (Kitzinger, 2004). Informativni mediji pridobijaju publiku time što umeću nove događaje u postojeća uverenja i interese – kao što je osećanje da su loše stvari zaista zabrinjavajuće kad se dese dobrim ljudima i mladima (Muschert, 2009). Okviri omogućavaju medijskim organizacijama da zadrže pažnju publike jer se mogu saobraziti novim okolnostima (Chyi and McCombs, 2004). Medijski uticaj *uokviruje se* kao spoj kontinuiteta i promena, a okviri skreću pažnju javnosti na nove događaje tako što je podsećaju na ranije, aktiviraju postojeće vrednosti, a zatim usmeravaju ubeđenja, vrednosti i mišljenja na nove koloseke.

U protekloj deceniji, malo je katastrofa tako jasno pokazalo političku moć uokvirivanja kao masakr u školi Kolumbajn. Kao jedan od događaja o kojima se najviše izveštavalo i koji su se najpomnije pratili tokom devedesetih, Kolumbajn živi i dalje na način koji je 1999. godine bio nezamisliv. Posle 11. septembra, predstavljan je kao predskazanje da ubrzo, u svetu kojem pretil terorizam, bezbedan život neće biti moguć (Altheide, 2009). S druge strane, Kolumbajn se i dalje pamti zbog toga što su mu značenja prilagodljiva, te je bio podložan raznim tumačenjima u različitim žanrovima: na dokumentarnom filmu (*Bowling for Columbine* Majkla Mura), u tinejdžerskoj TV seriji (*Bafi, ubica vampira* Džoša Vidona; Forman, 2004), na filmu (*Slon Gasa van Santa*) i u književnosti (*Hey Nostradamus!* Daglasa Kouplenda). Čak su i oni koji su preživeli masakr pretvorili svoje iskustvo u fikciju. Godine 2009, počela je distribucija filma *April Showers*, dramatizacije masakra koju je osmislio bivši učenik Endru Robinson. Njegovi drugari iz škole izjavili su da im je film pomogao da se oporave da smatraju da će ta dramatizacija uticati na sećanje o tom događaju, pa čak i na sećanje očevidaca. *April Showers* svedoči o uspehu sistema poruka, koji su stvorili medijska društva u kojima samo medijski događaji postaju društveni. *Šta god hteli da kažemo, kad god govorimo o Kolumbajnu, koristimo ono što je Roland Barts (Barthes, 1977) nazvao „kompaktnim“ medijski zavisnim jezikom. O toj se temi ne može govoriti bez upućivanja na medijske reportaže ispletene oko prvobitnih događaja, te čak i neposredni svedoci imaju potrebu da svoje iskustvo prevedu u priče za javnost. Kompaktan medijski jezik jača uticaj događaja poput masakra u Kolumbajnu jer jezik i događaji zajedno*

stvaraju asocijativne ideje kojima se teško možemo odupreti u pokušaju komunikacije. Najčudesnije je to što one imaju dejstvo čak i kad znamo da se njima izvrće stvarnost jer su nam one ponekad jedini kanal za razgovor o toj stvarnosti. Možemo se buniti zbog konkretnih značenja pripisanih događajima u Kolumbajnu, ali je teško zamisliti razgovor o nasilju u školama, a da ih ne pomenemo. Pucnjava u Kolumbajnu je, jezikom uokvirivanja, događaj koji je i pristupačan (čest element medijskog sadržaja), i primenljiv (tj. povezan s temama pomoću kojih se neretko tumači značenje potonjih događaja) (Tewksbury and Scheufele, 2009). U tom smislu, ukoliko taj kompaktni jezik već postoji, društveni mediji naprosto samo uvećavaju broj ljudi koji nas na njega mogu podsetiti.

To se može izmeriti ako jednostavno saberemo koliko je puta Kolumbajn javno pomenut. To je bio osnovni metod uspostavljanja agende (McCombs and Shaw, 1972). Međutim, politički značaj događaja u Kolumbajnu zavisi od onoga čega se ljudi sećaju *tematski* i paralela koje povlače između toga i docnijih zbivanja. Delom je to opet kvantitativno pitanje, ali se tiče i načina povezivanja različitih tema s istim incidentima. Kako je, recimo, masakr u Kolumbajnu prestao da se povezuje s gotskim rokom i počeo da se koristi kao pokazatelj globalnog terorizma? To su složena pitanja na koja valja odgovoriti različitim vrstama dokaza. Sledstveno tome, u studijama pucnjave u školama koriste se i kvalitativni i kvantitativni metodi, a podvlači se i značaj uokvirivanja kao zajedničke teme kojom se ta disciplina bavi.

Mašert, mit i uspostavljanje agende

Rad Glena Mašerta o uokvirivanju oružanih napada u školama ukazao je na važnu promenu u opštoj raspravi o uspostavljanju agende i tu raspravu povezo s kulturnim razumevanjem medijske moći. Uspostavljanje agende je proces u kojem mediji utiču na politička mišljenja predstavljajući određene događaje ili *objekte* kao pitanja od javnog interesa, a zatim naglašavajući *attribute* tih događaja pri obrazlaganju *zbog čega* su oni od javnog interesa (McCombs and Shaw, 1972; McCombs, 2005). Atributi mogu biti aspekti i centralne teme. Aspekti su teme koje

mediji pripisuju događajima, a centralne teme podrazumevaju aspekte koje mediji uporno predstavljaju kao rezime sadržaja da bi se razjasnilo zbog čega ta tema treba da interesuje publiku (McCombs, 2005). Makoums je smatrao da masakr u Kolumbajnu predstavlja studiju slučaja o uspostavljanju agende jer je medijskim uokvirivanjem jedna lokalna tragedija pretvorena u priču o disfunkcionalnoj američkoj psihi, te se o pucnjavi u školama više i ne može govoriti, a da se to ne pomene (Chyi and McCombs, 2004). Vremenom se novinski izveštaji više i nisu bavili posledicama Kleboldovog i Harisovog čina po lokalnu zajednicu, nego se pisalo o posledicama po Ameriku (Chyi and McCombs, 2004). Mašertova (Muschert, 2009) analiza 683 novinska članka potvrdila je da je napad u Kolumbajnu postao *primenljiva* priča, jer se broj reportaža o tom događaju postepeno smanjivao, dok je broj priča o reakcijama na njega u drugim školama rastao. Kolumbajn je podstakao proizvodnju medijskih narativa u kojima se apelovalo da se uvedu procesi koji će dovesti do stabilnosti i promena tamo gde postoji velika bojazan građana. Tuga i žaljenje zbog događaja u Kolumbajnu pretvorili su se, makar u vestima, u strah za bezbednost porodice.

Mašert je pomoću uspostavljanja agende i mita opisao kako su informativni mediji transformisali činjenice u vezi s oružanim napadima u školama u političke narative koji su toliko sveprisutni da deluju kao normalna pojava. Njegov projekat je realizovan u tri faze. U prvoj je objasnio kako se oružani napadi uspostavljanjem agende pretvaraju u pitanja od javnog značaja (Muschert and Carr, 2006). Zatim je izradio tipologiju tih napada, ukazujući na sličnosti i razlike među uporedivim događajima u drugim zemljama, kad su naoružani ljudi ubili školsku decu i njihove staratelje (2007). U trećoj fazi je tumačio političke aspekte uspostavljanja agende istražujući mit kao poseban slučaj „primenljivosti“, pri čemu se javnosti sugeriše šta treba da misli o određenim događajima na osnovu tema koje se s njima povezuju (2009).

Prema Mašertu, jedan od glavnih efekata uokvirivanja je homogenizacija, a napad u Kolumbajnu mogao se doživeti isključivo kao arhetipski ubilački pohod zato što su mediji odlučili da potisnu razlike između tog i drugih slučajeva (Muschert, 2007). Haris i Klebold bili su „lančane ubice“, nezadovoljni učenici koji su namerno napali instituciju i učenike na koje su bili ljuti. Ubistva u Kolumbajnu su, dakle, drugačija od zločina odraslih (kao što je masakr u Danblejnu) ili napada terorističkih grupa

(kao što je napad u Beslanu). Utisak da jedan incident predstavlja sve pre je posledica uokvirivanja nego što odgovara istini. Homogenizacija pokazuje zbog čega je o oružanim napadima u školama lakše izveštavati iz perspektive sistema poruka (što ne važi za novinare koji rade za te sisteme) utoliko što novi incidenti vrlo brzo mogu da se obrade tako da što pre privuku široku publiku (Muschert and Carr, 2006).

S jedne strane, očigledan je raskorak između medijskih narativa i stvarnosti jer statistika pokazuje da su mladi podložniji drugim oblicima nasilja, te da medijska pažnja posvećena pucnjavama u školama nije srazmerna njihovoj učestalosti (Muschert and Carr, 2006). S druge, taj raskorak kreira vlastiti efekat stvarnosti kroz dvostepeni proces uspostavljanja agende (Muschert, 2007). Napad u Kolumbajnu je pukim ponavljanjem ostao u svesti ljudi, ali tom ponavljanju u prilog ide elastičnost tog događaja, koji se mogao tumačiti na više načina i prenameniti tako da odgovori na strahove političkog sveta u previranju. U suštini, događaji u Kolumbajnu se ističu upravo zbog dejstva sistema poruka koji predstavlja kao prirodna ona značenja koja se zapravo ne podrazumevaju.

Mašert je objasnio kako su vesti o incidentu u Kolumbajnu stvorile opštu klimu straha time što su kreirale i isticale centralni atribut priče: mit o „mladom supergrabljivcu“. Reč je o „mitu o zločinu“ koji pojedine kriminalce predstavlja kao posebno veliku opasnost po poredak:

Pre svega, mit zahteva identifikaciju nevinih i često bespomoćnih žrtava. Drugo, podrazumeva pojavljivanje odvažnih i čestitih junaka. Treće, mora postojati opasnost po legitimne i ustanovljene norme, vrednosti ili način života. Konačno, mit o zločinu iziskuje identifikaciju nastranog dela stanovništva koje je i vinovnik je tog zločina (2007: 252).

Mašert je zaključio da su novinski izveštaji o Kolumbajnu mahom „mitski“ jer se prvenstveno bave žrtvama koje su očito herojske ili čija je smrt naročito tragična zbog toga što su za života savladali teške prepreke. Primeri su: nastavnik Dejv Sanders, koji se nesebično trudio da spase što više svojih učenika; Kesi Bernal, mlada hrišćanka, koja je navodno odbila da se odrekne svoje vere stojeći ispred cevi pištolja;² i Ajseja Šols,

---

² Navedeno tumačenje temelji se na nekim svedočanstvima o tome da je Haris razgovarao s Bernalovom pre nego što je pucao u nju, mada drugi očevici tvrde da se to nije dogodilo.

afroamerički sportista koji je, pre nego što je ubijen, uspeo da se izleči od srčanog oboljenja. To su *zaista* veoma tragična stradanja, ali su ona pomogla novinarima, koji su smesta aktivirali sugestivne „scenarije“, objasnivši publici zašto je smrt tih ljudi *posebno* žalosna. Naročito velika pažnja posvećena određenim žrtvama posledica je sticanja medijskog kapitala na račun izveštavanja o prekršenim društvenim normama i očekivanjima (Muschert, 2009).

Mašertov rad o mitu govori u prilog gledištu da su oružani napadi u školama javni događaji zbog sistema poruka, a ne zbog morbidne publike. U eseju *Myth Today* (1993), Roland Barts je opisao kako se stvara mit kad mediji koriste simbole da bi politička mišljenja koja bi, inače bila podložna raspravi, pretvorili u suštu istinu. Medijskom obradom, materijalni predmeti, poput fotografija (označitelj), povezivani su s nizom spornih političkih argumenata (označeno), pri čemu se sad te veze do te mere podrazumevaju da postaju opšte mesto jer je dva pojma praktično nemoguće razdvojiti. Takva pojava je i mit o „mladom supergrabljivcu“. Nema sumnje da su Haris i Klebold odgovorni za tragediju. Nesumnjivo je takođe da su elementima popularne kulture iskazali prezir prema školskim drugovima koje su ubili, te da su potonje „lančane ubice“ svoje zločine oblikovale prema napadu u Kolumbajnu (Larkin, 2009). Međutim, iz toga ne sledi da su Haris i Klebold bili vesnici pojave hordi mladih psihopata koje je na ubilačko ludilo podstakao gotski rok, pucačke video-igre sa subjektivnim kadrovima ili nastrana tumačenja Ničea. Takvi zaključci zavise od toga kako se njihova istorija prepričava i ponavlja.

Mit je uvek bio sastavni deo kulture, ali Barts je smatrao da su masovni mediji naročito skloni tome da ih proizvode brzo i da im daju naročitu snagu „kompaktnim“ jezikom, pri čemu se, usled stalne dostupnosti medijskih tekstova kao resursa za stvaranje društvenog značenja, o određenim događajima više ne može govoriti bez upućivanja na mit (1977: 168). Mediji imaju politički značaj jer su bitne samo one istine koje se mogu naširoko prenositi i popularizovati. „Citiranje, aluzije, stereotip“ postali su neizbežna sredstva u političkom govoru (1977: 168). Sve i kad bismo prozreli sâm mit, bilo bi mnogo teže prozreti i *stvaranje mita* zato što je društvo bez njega nevidljivo. Publici su mitovi potrebni jer predstavljaju važne smernice za razumevanje društvene stvarnosti u celini. To postaje problem kad te smernice prave industrije koje, iz ekonomskih razloga, obično koriste iste mape.

Događaji u Kolumbajnu su očigledna potvrda istinitosti Bartsove tvrdnje da mediji imaju moć jer nije lako razdvojiti *iskustvenu* istinu od jezika. Teško je napraviti razliku između tragičnosti žrtava u Kolumbajnu i njihovog predstavljanja kao *mitologije tragedije* zbog toga što *jesu* potresne. Strašno je to što su Sanders, Bernalova i Šols ubijeni. Sanders je zbog samopožrtvovanja skončao sâm na hladnom podu, ali su njegov život i smrt bili pogodni da im se posebno efektno dâ tragičan ton. U tome, po Bartsu, leži moć mita. Po njegovom mišljenju, moći medija se čovek ne može odupreti jer nema društva bez mitoloških procesa. Ta pojava veoma lako dobija svoj ideološki ishod, kao što je utisak da stepen tragičnosti događaja zavisi od toga ko je žrtva. Mašert je na osnovu te ideje izveo sledeći zaključak: smrt Sandersa, Bernalove i Šolsa nije toliko upečatljiva koliko su upečatljivi oni sami. A opet, činjenice u vezi s njihovim životom bile su podložne uokvirivanju, i to je jedan od razloga što se napad u Kolumbajnu i njegove žrtve pamte i predstavljaju češće nego drugi slični incidenti.

Iz navedenih razloga, Mašertovo povezivanje uspostavljanja agende i mita s razumevanjem događaja u Kolumbajnu zapravo je iskaz o istoriji političke misli i simbolizacije. Dalje se nameće logično pitanje: kako te ideje funkcionišu kad društveni mediji i korisnici medija učestvuju u uspostavljanju agende i ponavljanju mitova? Studije oružanih napada u školama u Finskoj, koje se odnose na ubistva u gradovima Jokela (2007) i Kauhajoki (2008), bave se upravo tim pitanjem. U njima se razvija naučno mišljenje o uokvirivanju i stvarnosti i pokazuje se kako nastaje veza između nasilja, profita, medijskih tehnologija, medijskih korporacija i korisnika medija na način koji bi Gerbner prepoznao u različitim nacionalnim i političkim uslovima, pri čemu sama javnost doprinosi uokvirivanju.

Finska: šta se zbiva kad društvene mreže postanu glavni izvor informacija

Mašert se u svom istraživanju bavio novinskim reportažama, što znači da je njegova tvrdnja da se mitovi i agende oblikuju prema komer-

cijalnim interesima više empirijska pretpostavka nego dokaz. Sumiala i Tika (2010) sprovele su studiju o oružanim napadima u Finskoj koja može poslužiti kao utemeljeni primer negativnog uticaja precizno određene produkcijske i medijske prakse na objašnjenje događaja u Jokeli i Kauhajokiju. Zapravo, ti događaji su drugačiji u medijskom smislu jer su proces njihovog uokvirivanja korisnici društvenih medija počeli znatno pre profesionalnih novinara. U svakom slučaju, uokvirivanje na internetu uticalo je na medijske izveštače i primoralo informativne medije u Finskoj da odbace načela rada u službi javnosti da bi ponovo pridobili publiku. Premda su društveni mediji doveli u pitanje monopol moćnih medijskih organizacija (poput uticajnog lista *Helsingin Sanomat*) na uokvirivanje, funkcionisanje „kompaktnih“ jezika vođenih profitom, koji su povezali zabavu, informacije i etiku da bi profitirali od nasilja, ostalo je odlučujući činilac. To znači da demokratizovana medijska produkcija ne menja nužno pitanja šta podstiče na nasilje u medijima, šta ono znači i kakve su njegove posledice.

Sedmog novembra 2007. godine, negde u vreme ručka, tinejdžer Peka-Erik Auvinen iz Finske postavio je video-snimak „Masakr u srednjoj školi Jokela“ na Jutjub, odveo se biciklom do škole, ustrelio i ubio dežurnog nastavnika, medicinsku sestru i šestoro učenika, a zatim izvršio samoubistvo. Manje od godinu dana kasnije, 23. 9. 2008. godine, Marti Sari izvršio je gotovo identično delo: svoje fotografije, na kojima upire vatreno oružje u objektiv kamere, postavio je na oglasnu tablu finske društvene mreže Galerija IRC, uputio se u ugostiteljsku školu u Kauhajokiju, ubio jedanaestoro ljudi, pucao u sebe i izdahnuo narednog dana. Auvinen je svoj pohod video kao deo istorijskog kontinuumu koji su započeli Klebold i Haris. Tom prilikom je pokazao i zašto društveni mediji mogu da nadgrade postojeće mitske procese. To što danas svako može da se bavi uokvirivanjem ne znači da će događaji biti uokvirivani na više načina ako smo ograničeni kompaktnim jezicima (koji su doveli do uverenja da se o oružanim napadima u školama više ne može govoriti bez pomena Kolumbajna). Finska studija slučaja ima međunarodni značaj kao paradigma razloga zbog kojih isto važi i pod sasvim drugačijim okolnostima, pri čemu na to ne utiču etablirane medijske organizacije. Drugim rečima, *razlike* između slučajeva u Finskoj i Americi ukazuju na prisustvo iste dinamike koja leži u njihovoj osnovi. Dakle, da bismo objasnili kako su Auvinen i Sari nastupili u

skladu s postojećim narativima, moramo se prvo upitati kako su njihova dela uopšte mogla da proisteknu iz drugih incidenata. Te razlike odnose se na to kako su aktivnosti na društvenim mrežama uslovile agende informativnih medija u državi u kojoj medijske tehnologije čine deo nacionalnog identiteta, a to su činioци koji su na kraju pojačali mit-ska svojstva medija.

Incidenti u Jokeli i Kauhajokiju razlikuju se od onog u Virdžinija Teku po tome što su postali medijski događaji pre oružanog napada. Auvinen se priključio onlajn forumu posvećenom Kleboldu i Harisu nekoliko meseci pre napada. Uokvirivanje pucnjave u Jokeli tako da liči na događaj u Kolumbajnu bilo je od samog početka javni događaj jer je Auvinen ostavio svedočanstvo o svojim motivima kojem je svako mogao pristupiti pre nego što su profesionalne medijske organizacije uspele da razvrstaju sadržaj koji javnosti treba, odnosno ne treba, saopštiti. Pre nego što su sa društvenih mreža, posle zločina, uklonjene Auvinenove i Sarijeve objave, njihove reči i slike već su bile u javnom prostoru i nikad se neće prikupiti i zapečatiti (Sumiala and Tikka, 2010).

Kad se Peka-Erik Auvinen uokvirio kao deo Kolumbajnovе baštine, skrenuo je pažnju s osobenosti priče o Jokeli, specifičnih za Finsku. S razlogom se može smatrati da bi takav događaj mogao biti posebno alarmantan za naciju u kojoj digitalni mediji čine osnovu međunarodnog komercijalnog identiteta, koji počiva na proizvodnji tehnologije za pametne mobilne telefone. Debate o mobilnim medijima i nacionalnom identitetu u Finskoj bile su naročito oštre jer su se takođe odnosile na isticanje ekonomskih prednosti finskih proizvoda – pa i same Finske – na konkurentnim međunarodnim tržištima. Nokia je bitno doprinela ubrzanju transformacije Finske od izvoznika sirovina do uglednog proizvođača čiji vrhunski dizajn predstavlja ogledalo nacije (Ryan, 2008). Zahvaljujući Nokiji, Finska je stekla renome u proizvodnji, pre svega, kvalitetne tehnologije, a taj kvalitet je predstavljala kao nacionalnu karakteristiku. Marketing nacionalnog identiteta bio je važan i zbog toga što je Finska, kao turistička destinacija, uspela da između šezdesetih i sedamdesetih godina pretvori ogroman budžetski deficit u jednako visok suficit (Haahti and Yavas, 1983).

Dakle, ako je Seracio ispravno okarakterisao ta ubistva kao „zabrinjavajuću distopiju izopačenog sadržaja koju generišu korisnici u trenutku sveopšte euforije zbog razvoja mreže druge generacije“ (2010: 416),

onda je jasno zbog čega događaji u Jokeli posebno izazivaju božan u zemlji koja se diči time što predstavlja perjanicu Evrope u digitalnoj tranziciji (Aslama et al., 2002). Sukob između informisanja i zabave, tipičan za svako predstavljanje oružanih napada u školama, po logici stvari bio je posebno izražen u Finskoj, gde su strahovi zbog uticaja komercijalizacije na izveštavanje u interesu javnosti zaokupili i publiku i medijske poslenike, i to ne samo u informativnim medijima (Hujanen, 2009), već i na muzičkom radiju (Kurkela and Uimonen, 2009), u sportskim medijima (Nylund, 2009) i u političkim kampanjama (Iso-talus, 2001).

Mladi Finci, korisnici društvenih medija, dodali su ulje na vatru time što su uglednim nacionalnim listovima pružili izgovor da se odreknu profesionalnih standarda u borbi za čitaoce koji su se radije informisali preko „građana-novinarā“. Vesti iz Jokele okrenule su proces koji smo opisali u trećem poglavlju govoreći o slučaju Rebeke Hofman. U Finskoj, listovi kao što su *Helsingin Sanomat* i televizijske stanice kao što je MTV3 pokušali su da preteknu onlajn zajednice, koje su već uokvirivale događaje pre nego što su profesionalni novinari uopšte stigli na mesto događaja ili čak pronašli Jokelu na karti (Sumiala and Tikka, 2010). Kad se vest prvi put pojavila na forumima kao što je MURO BBS, novinari od karijere posegli su za vlastitim onlajn izvorima za svoje reportaže, što znači da je priča o Jokeli od početka do kraja bila reportaža s interneta (Sumiala and Tikka, 2010). To što su građani uputili izazov profesionalnim informativnim medijima u smislu uokvirivanja događaja zaoštrilo je konkurentnost, čime je sposobnost nasilja da privuče publiku postala još značajnija. Usledio je trijumf profita nad delanjem u javnu korist. Da stvari budu gore, pojam odgovornog novinarstva pretrpeo je težak udarac u žurbi da se na brzu brzinu pređe na onlajn novinarstvo, jer je to bio odgovor na vest koja je već objavljena na internetu. Sve se to odigralo nauštrb konvencionalnog procesa verifikacije, a za „sitnice“ poput provere činjenica bilo je sve manje vremena:

U konkurentnom medijskom okruženju, digitalna tehnologija komunikacija nudi nove mogućnosti borbe za publiku. Promet autentičnog vizuelnog materijala – slika ubice – postao je jednostavna, ekonomična i delotvorna strategija medijskih kuća (Sumiala and Tikka, 2010).

Eto, dakle, još jednog primera u korist argumenta da, iako dramati-zovano nasilje uvek privlači pažnju, medijsko nasilje za svrhu ima profit. Poređenje između SAD i Finske pokazuje da taj osnovni princip ostaje nepromenjen bez obzira na znatne kulturne razlike.

Zaključak: nasilje, raznovrsnost i društvena inkluzija

Kad nasilje u medijima zabavlja, zapravo deluje kao kakva sasvim racionalna pojava koja nenamerno, ali uspešno udružuje ekonomiju i politiku. U prilog tome da nasilje, profit i pripovedanje idu ruku pod ruku govori i činjenica da su čak i preživeli očevici događaja u Kolumbajnu morali da povežu obradu svojih nedaća s finansijskom stvarnošću medijske produkcije. Kad je Endru Robinson rešio da svoju priču predstavi na filmu, morao je da razmisli ko će i kako to da plati. Javno je govorio o svojoj zabrinutosti zbog toga što svoju priču može predstaviti kao dramski prikaz jedino ako uspe da je komercijalizuje, te se lomio oko toga kako da to izvede na etički prihvatljiv način, a da, opet, odgovori i na zahteve poslovne prirode. Svoju nedoumicu pretočio je u sledeći tekst, namenjen onima koji film nameravaju da preuzmu protivzakonito:

Koja bi bila realna cena filma *April Showers* na DVD-u, iTunesu (za preuzimanje ili iznajmljivanje), Amazonu, itd.? Ako to znači da treba smanjiti cenu određenih aspekata filma ili organizovati posebnu promociju, razmislio bih o tome da biste mogli da gledate film, a da pri tom ne pribegavate spornim sredstvima. To što se *April Showers* našao na listama najpreuzimanijih filmova stvarno je super, mada bi ova izjava mogla uznemiriti neke investitore i kolege koje su učestvovala u snimanju. Na kraju krajeva, želja mi je da film odgleda što više ljudi i da iz njega izvuku sve što mogu jer nam je to i namera. Takođe bih želeo da se odužim dobrim ljudima koji su nam omogućili da snimimo ovaj izuzetan film, koji vam se toliko dopada. Uveren sam da se dobro dobrim vraća, ali mi je jasno i da u ekonomski teškim vremenima čovek mora biti fleksibilan (*April Showers*, 2011).

Film *April Showers* je sirovo iskustvo pritiska pod kojim se našao „uokvirio“ kroz pregovore (pohađanje škole za film, nalaženje investi-

tora, angažovanje filmskih zvezda,³ pronalaženje publike i ispredanje zanimljive priče koja istovremeno uvažava druge preživjele i pomaže im) s procesima simbolizacije, pri čemu se, bez obzira na namere, neizbežno nameće problem etike profitiranja od medijskog nasilja i postavlja pitanje: po koju cenu?

Ideja da sistemi poruka navode korisnike medija da proizvode nasilje u komercijalne svrhe ili svrhe koje imaju komercijalno dejstvo uklapa se u priču o oružanim napadima u školama koje, po svemu sudeći, podstiču društvene mreže. Aktivnosti na društvenim mrežama potvrđuju činjenicu da nasilje u medijima privlači publiku u ime profita. Samim tim, etički izbori s kojima se suočavaju izvođači kao što su ICP i Eminem, u nastojanju da pronađu ravnotežu između umetnosti i komercijalnosti, sada stoje i pred običnim korisnicima medija, od kojih zavisi kakve će poruke izaći u javnost. Mada to verovatno nikom nije bila namera, mah-nita onlajn aktivnost zbog događaja u Finskoj iznedrila je komercijalne strategije koje su stvorile zabunu o stvarnim događajima i uticale na njihovo predstavljanje u javnosti. To nije pojava koju treba slaviti kao čin medijske demokratije.

Nasilje u medijima nije uobičajeno zbog toga što ga mladi vole, ali njegova popularnost raste zato što sve više mladih učestvuje u njegovoj proizvodnji i distribuciji. To, dakle, ne znači da mladi korisnici medija ne treba da odgovore na etička pitanja o nasilju u medijima. Studije oružanih napada u školama pokazuju da zabrinutost zbog medijskog nasilja ne jenjava nužno kad to nasilje prestane da bude vlasništvo korporativnih medija. U tom slučaju, društveni mediji umnožavaju *sredstva* za tumačenje, a posledica je to što jezik koji je nekad pripadao filmu i televiziji sada postaje deo popularnog žargona. Digitalni mediji su pojačali međuzavisnost medijskih industrija i njihove publike (Van Dijck, 2010), što znači da je nasilje u medijima i dalje pitanje sistema poruka, kao i u eri televizije i radija. To važi i za druge sfere u kojima dolazi do interakcije mladih i medija. Tako dolazimo do teme omladine, zdravlja i načina na koje društveni mediji pomažu proizvođačima alkoholnih pića da prodaju svoju robu, kojom ćemo se baviti u narednom poglavlju.

---

³ Uloga Dejva Sandersa poverena je Tomu Arnoldu.

Rezime

- O nasilju u medijima korisno je razmišljati kao o političkoj poruci, čiji je cilj da oblikuje uverenja o prirodi sveta.
- Pucnjave u školama često se predstavljaju kao medijski događaji jer opravdavaju mnoštvo strahova u vezi sa životom u svetu u kojem ima toliko nasumičnog nasilja.
- Da bi se objasnilo kako mediji pretvaraju oružane napade u školama u događaje s političkim značenjem, koriste se koncepti kultivisanja, uspostavljanja agende i mita.
- Postoje i zanimljiva poređenja međunarodnih iskustava, koja pokazuju da iz posve drugačijih nacionalnih problema i medijskih praksi proističu ista globalna dejstva.
- Tema oružanih napada u školama poziva nas da se zapitamo u kojoj meri je komercijalna logika medijskih sistema postala dominantna logika celokupne medijske kulture.